

1789, 30. 73

DE
QVINQVENNALIBVS ET DECEN-
NALIBVS
IMPERATORVM ROMANORVM.

DISSERTATIO
QVAM
AMPLISS. PHILOS. ORDINIS PERMISSV
PRID. IDVVM AVGVST. CIOCCCLXXXIX.

H. L. Q. C.
DEFENDET
AVGVSTVS ADOLPHVS WENDLERVS

AA. M. ET IVR. VTR. BACC.
SOCIO SVMTO
IOANNE GOTTLIB MORGENSTERNIO
THEOL. STUDIOS.

ad pag. 21.

LIPSIAE
EX OFFICINA KLAVBARTHIA.

DE
QUINGUENNALIBVS ET DECEN-
NALIBVS
IMPERATORVM ROMANORVM

APPLISS PHLOS ORDINIS PERMISSA
FRID. IOHANN. AVGVST. CICIGCCXXIX.

AVGVSTVS ADOLPHVS WENDLERVS
G R E N O B U R G I

IOANNI GOTTLIEB MORGENSTERNIO
THES. STUDIO

L I P S I A E
EX OFFICINA KRAVANTHII

11.

CARISSIME PATER,

PARENTI OPTIMO

ADOLPHO CHRISTIANO
WENDLERO

I. V. DOCTORI, SERENISS. ELECT. SAX.
CONSILIARIO AVLICO, CIVITATIS LIPS. CONSVLL.
SCABINATVS ADSESSORI, REL.

D. D. D.

FILIVS OBSERVANTISSIMVS

A V C T O R.

PARENTI OPTIMO
ADOLPHO CHRISTIANO
WENDLERO

I. V. DOCTORI, SERENISS. ELECT. SAX.
CONSILIARIO AULICO, CIVITATIS LISS. CONSULE
SCABINATO ADESSORI, &c.

D. D. D.

ELIENS. OBERVARTISCHENS.

A. V. C. P. O. T.

CARISSIME PATER,

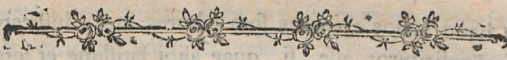
Accipias, quaeso, hoc primum iuuenilis ingenii
specimen ea cum humanitate et indulgentia,
qua erga me usus es, ex quo **PA-**
TREM TE venerari mihi contigit. Neque enim illud
sua quadam praestantia aestimes, cui nullam esse nemo
me melius sentit; sed hoc potius perpendas velim, tradi
TIBI hunc libellum a pietate filii, **TVA** paterna cu-
ra, **TUIS** beneficiis et maximis et innumeris felicissimi;
tradi eum **TIBI** hoc die, quo equidem laetiozem, boni
omnis pleniozem, sanctiozem nullum scio, die **TVO**
natali. Difficile est, verbis exprimere, quanta me ad-
fectum laetitia sentiam, quod in hac scribendi disputan-
dique opportunitate occasionem nactus sim, palam **TIBI**
decla-

CARISSIME PATER

declarandi, quantopere de *TVA* vita, incolumitate, fortuna laeter, quamque *TIBI* longissimum et felicissimum harum rerum usum, a Deo *O. M.* apprecer. Quae *TE* mihi *PARENTEM* dedit, et hucusque tuita est diuina prouidentia, largiatur et seruet *TIBI* in posterum quoque cuncta, quibus vitae humanae felicitas censetur maxima et verissima, *TE*que ciuitati, cui praees, familiae, quam ornas, mihi denique, reliquisque liberis, qui *TE PATRE* gloriantur, semper saluum, sospitem atque incolumem praestet! Ego vero, quidquid in me est, efficiam, pietate in *TE*, virtutis litterarumque studio, vitae integritate, et quibuscunque rebus possim, ut, quo me hucusque paterno amore amplexus es, eodem in posterum quoque me amplecti et possis et libenter velis. Vale. Scripsi Lipsiae, Prid. Id. Aug. *MDCCLXXXIX.*

PROOE.

8

PROOEMIVM.

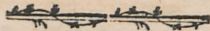
Cogitanti mihi saepe et circumspecienti, quam potissimum rem ex litterarum optimarum copiis depromptam eligere hac opportunitate scribendi oblata, non inutiliter pertractandam: Quinquennalia illa et Decennalia, quorum apud veteres scriptores aequae ac in monumentis variis frequentissima est mentio, digna visa sunt et apta cum huic occasione, tum meae aetati, in quibus illustrandis operam collocarem meam. Equidem non ignoravi, NORISIVM^{a)}, PAGIVM^{b)}, IOH. GEORG. WALTHERVM^{c)} aliosque viros doctissimos eidem argumento antiquitatis Romanae docte et copiose persequendo dudum ante me operam cum maximo fructu nauasse. Et quamuis praeviderem, fore, ut nihil aut parum a me proferri possit, quod non ab aliis iam sit occupatum, collectum, monitum, expositum, tamen

a) in *diff. chronolog. de votis decennal. ad calcem diff. de duobus nummis Diocletiani et Licinii*, Florent. 1675. 4. et in *thes. Sallengr. T. I.*

b) in *diff. hypatica.*

c) in *comm. de Quinquennal. et Decennal. Imp. Rom. Viteb. 1748.*

quam tamen non vidi, ut scriptores de *Antiq. Rom.*, interpretes **DIONIS CASSII**, **RASCHIVM** in *Lex. numism. T. II. P. I. p. 78. ff. T. IV. P. I. p. 655. f. omittam*, **cf. FABRICII Bibl. Antiq. p. 629. SCHWARZIVM ad Panegy. vet. p. 111. ff. T. I. ed. laegeri.**

tamen haud vanos opinatus sum labores meos iudicatum iri, neque displicituros esse, si, quae alibi latissime et integris libris sunt disputata, ea ego breuissime et paucis plagulis comprehensa proposuero. Etenim tam copiosa est Quinquennialium historia, tam varia eorum origo, tam multiplex eorum finis, tam insignis cognitionis eorum vsus, vt, ne multitudine rerum et varietate obruamur, ad certa quaedam capita, et ad breuem disputationis summam ea reuocare conducat. Iam primum quum non vno modo et consilio ludos quinquennes habitos et repetitos esse acceperimus: eorum varia genera constituere oportet. Alios ludos Augustus propter victoriam ab Antonio reportatam, quinquennio quoque elapso repetendos, Nicopoli celebravit, ^{d)} qui postea non solum hac in vrbe, sed etiam Romae ^{e)} et in multis prouinciarum oppidis ^{f)} habebantur, alios Domitianus Ioui Capitolino instituit, ^{g)} alios denique Imperatores pro incolumitate imperii fascibusque feliciter a se gerendis celebrarunt. ^{h)} Ne igitur, si de omnibus hisce Quinquennialium generibus agerem, haec scriptiuncula fines libelli academici egrederetur, in tertio tantum eorum genere pertractando versari opellam meam iussi. Cuius quidem adcurata et certa cognitione quum permulta capita historiae cum ciuilibus tum ecclesiasticae explicari illustrarique possint, nemo aequus rerum arbiter de altera commentationis parte inique statuet, qua, praemissis iis, quae ad illorum ludorum historiam perti-

d) SVETON. Aug. c. 18.

e) *Id.* Tiber. c. 6.

f) *Id.* Aug. c. 59.

g) *Id.* Domit. c. 4.

h) vid. NORISIVM et PAGIVM
c. 1.

pertinent, quae utilitas inde in historiam tum ecclesiae, tum iurium, tum ciuitatum, redundare possit, demonstrare conatus sum. Sed virium tenuitatis ingenique iuuenilis probe mihi conscius, has studiorum primitias virorum doctorum iudicio nequaquam subiicere ausus essem, nisi eorum humanitate fretus, sperassem, fore, vt hunc qualemcunque libellum ea, quae solent in liberales adolescentes vti, indulgentia excipiant.

PARS PRIMA.

De ludis et votis quinquennialibus decennialibusque.

§. I.

Quaenam dicantur Quinquennalia?

Quod plerumque fieri videmus a scriptoribus, vt a definitione aut descriptione eius rei, de qua dicturi sunt, ordiantur, hanc rationem ego quoque secutus, cuius generis festa dicantur *Quinquennalia*, ostendam. Nam de Decennialibus non videtur hic separatim agendum esse propterea, quod eadem est nominis illorum ratio, et de origine eorum atque natura sequens disputabit paragraphus. Qua quidem in re quum illud primum quaeri possit, quidnam vocabulo *Quinquennialium* intelligatur, vtrum vota, an sacra, an certamina? in eo examinando paululum subsistendum esse videtur. Erit autem hoc ipsum ex ritibus in Romanorum festis olim receptis expediendum. Namque omnibus fere diebus festis Romae celebrari solitis sacra atque certamina coniunctim fiebant. Sic in ludis Circensibus siue Magnis, qui in honorem Iouis, Iunonis atque Mi-

neruae i) instituebantur, certaminum aliorumque spectaculorum a sacrificiis initium est factum. Quam in rem teste vtor DIONYSIO HALICARNASSENSI, qui pompa solenni peracta, sacrificia a Consulibus et Sacerdotibus facta esse refert. k) Eodem modo ludos saeculares tum sacrificiis, quae omnibus fere Diis offerebantur, tum spectaculis celebratos esse constat. l) Ita denique in Quinquennialibus tum sacra tum certamina facta esse, scriptores fide dignissimi testantur, m) quod infra, vbi ritus et ceremonias in iis receptas referam, vberius ostendetur. Quae quum ita sint, nec vnquam fere certamina absque sacris a Romanis instituta fuerint, perinde mihi esse videtur, vtrum vocabulo *Quinquennialium*, sacra an certamina intelligas. Siue enim hoc, siue illud placeat, eodem res tandem redibit. Quod autem in Quinquennialibus non modo sacrificia atque certamina, sed etiam vota n) pro salute et incolumitate imperatoris totiusque reipublicae fiebant, id iis proprium fuisse videtur.

Quod

i) vid. CIC. in Verr. Orat. de supplic. c. 14.

k) in Antiquitat. Rom. lib. VII. c. 72. ff. p. 200. ff. ed. GRIMM.

l) De origine ludorum saecularium et de ritibus quibus celebrabantur, multa differunt, simulque loca collegit, vbi a scriptoribus Romanis commemorantur, CILANO in libro, quem inscripsit: *Ausführliche Abhandlung der Römischen Altertümer*, herausgegeben von ADLER, Hamb. 1776. Th. II. p. 526. ff. Doctæ de iis quoque egit

c. G. SCHWARZIVS in diss. de tempore ludorum saecularium sub Philippis Augustis celebratorum, in Diss. selectis ab HARLESIO editis, Erlang. 1774.

m) cf. FUCHS *alte Geschichte von Mainz*, in der Einleit. Abschnitt. II. c. 6. PAGI diss. hypat. Part. II. c. II. §. 4. NORISII diss. chronolog. de vott. decennial. c. 1.

n) vid. PLIN. jun. lib. X. epist. 101. et 102. adde nummos, in quibus vota Decennial. commemorantur,

Quod quidem etiam plurimis in ludis non fuerit receptum, tamen nihil impedit, quo minus nunc in *Quinquennialium* vocabulo intelligamus etiam vota, quae, quum in hoc genere ludorum, propter salutem imperatorum in proximos quinque annos a Diis impetrandam institutorum, maximi essent momenti, sacrificia atque certamina continebant quasi et complectebantur. Id modo cauendum puto, ne omnibus locis, quibus vocabulum *Quinquennalia* legitur, vota tantum eo referas, quia hac interpretandi ratione verborum sensui haud raro vis inferenda sit maxima. Occurrunt enim, ut hoc utar exemplo, in numis interdum haec verba: VOTIS VICENNALIORVM ^o) quae ita explicata, ut vocabulo *Vicennaliorum* addas *τὸ Votorum*, nullum praebent sensum. Tunc enim inscriptio ita se haberet: *Votis Votorum Vicennaliorum*. Sed carere poterimus hoc incommodo, si vocabulum *sacra* substituamus, quod omnia, quae in his festis peragebantur, sacrificia, vota et ludos comprehendit.

Iam vero ex his, quae diximus, adparet, *Quinquennalia* fuisse ludos ab imperatoribus pro incolumitate imperii et fascibus feliciter a se gerendis exeunte vel peracto quoque quinquennio, votis, sacris, certaminibusque celebrari solitos; quatenus negari non potest, a nonnullis scriptoribus Romanis *Quinquennales ludos* dici etiam eos, qui quarto quoque anno in Graecia celebrabantur. Ita OVIDIVS ^p) quinquennem Olympiadem in exilio egisse, ita CICERO ^q) Hippium Eleum,

B 2 sophi-

^o) vid. GANGLIVM in famul. Byzantinis p. 27.

^p) Epist. e Ponto l. IV, eleg. 6. v. 5.
^q) de Oratore l. III, c. 32, §. I.

sophistam non ignobilem, maxima illa quinquennali ludorum celebritate Olympiam venisse, ita denique FLORVS¹⁾ Flaminio, Consuli, ob redditum Graeciae veterem statum Nemeae quinquennialibus ludis summos honores habitos esse dicit, quum tamen ludi tum Olympici, tum Nemei elapso quoque quadriennio haberentur. In quo quidem illi imitantur Graecos, qui ea festa, quae post duo annos tertio, qui primus sequentis biennii esset, redibant, trieterica, itemque ea, quae quarto quoque anno celebrabantur, penteterica vocabant. Neque temere id ab iis factum esse videtur, quia, quae elapsis duobus aut quatuor annis fiunt, ea reuera ineunte tertio aut quinto anno aguntur. Sed de his Graecorum Quinquennialibus, quamuis multa in historia ciuili iis illustrari explicarique posse intelligam, ne a re, quam hic pertractari constitui, deflectere et aliorum exspatiari necesse sit, nihil dicam, sed in iis tantum subsistam, quae a Romanis, propter salutem et incolumitatem Imperatorum tum in vrbe, tum in prouinciis celebrabantur.

§. II.

Ludi Quinquennialibus similes.

Neque tamen alienum a meis consiliis erit, imo in primis aptum, de ludis, qui iis, in quibus explicandis versamur, simillimi fuerint, hic nonnulla proferre, et, quod eos intercedat discrimen, obseruare, quo adpareat, possintne vna cum illis pertractari, nec ne. *Ludos Quinquennialibus similes* eos adpellan-

¹⁾ lib. IV, c. 7, §. 14.

pellandos esse censeo, qui ratione tum causae et consilii, tum rituum et ceremoniarum propius ad illa accedunt, ratione autem temporis, quo instituebantur, ab iis differunt. Pertinent huc Decennalia, Quindecennalia, Vicennalia, Tricennalia. Patet vero omnino ex aliquot LIVII locis ^{s)} partim a NORISIO iam adlatis, omnia vota, quae in quinquennium suscipiebantur, quinquennalia, et quae in decennium, decennalia adpellanda esse. ^{t)} Accedit, quod PAGIVS ^{v)} in demonstranda Quinquennialium pro Imperatorum incolumitate habitorum origine, quum eam non a ludis quinquennialibus Aetiatis, sed inde, quod Augustus, exacto priori decennio, imperium rursus in quinquennium susceperit, repetendam esse probasset: *Non alia, inquit, Quinquennialium, quam Decennialium origo.* Erunt fortasse, qui hoc sententiae meae magis aduersari, quam fauere contendant, quum PAGIVS hos ludos vno eodemque modo ortos esse adfirmare videatur. Ea vero dubitatio etsi aliquam veri speciem habet, facile tamen solui posse videtur. Fieri enim potest, vt res inter se modo et natura diuersae vna eademque ratione originem capiant. Id certe ex hoc loco patet, quum Decennialium origo a PAGIO singulatim commemorata fuerit, ipsi Decennalia a Quinquennialibus separata esse. Quae quum ita sint, equidem PAGIVM secutus, hac in re ita verfabor, vt, vbicumque fieri poterit, Quinquennalia et Decennalia distingam.

B 3

§. III.

s) XXII, 10. XXVII, 33. XXX, 27. XXXI, 9. XXXXII, 28.

t) in *diff. chronolog. de vott. decennial. c. I.*

v) in *diff. hypat. P. II, c. II, §. 3.*

Quis primus Quinquennalia et Decennalia instituerit?

Exstat SVETONII locus, qui, vt Neronem primum Quinquennialium conditorem putemus, efficere possit. Scribit enim, x) quinquennale certamen a Nerone, primum omnium Romae institutum esse more Graeco triplex, musicum, gymnium, equestre, quod adpellauerit Neronia. Quae quidem verba si obiter legerimus, neque diligenter examinauerimus, haud scio an Suetonium, scriptorem summa laude, summaque fide dignissimum, negligentiae accusaturi simus non leuis. Neque iniusti in eum fuerimus, quod, si Quinquennalia a Nerone primo referret introducta, iis, quae de Augusti y) aliorumque, qui ante Neronem ciuitati Rom. praesuerunt, imperatorum z) Quinquennialibus retulerat, manifeste contradiceret. Sed, quod vbique obseruari debet ab interprete, omnibus, quae ad verum sensum eruendum necessario coniungenda sunt, in vnum collatis, omnis negligentiae suspicio euanescit. Ex verborum enim nexu luculentissime adparet, non dici a SVETONIO, ludos quinquennales ante Neronem Romae ignotos inauditosque, sed eos prima vice triplices, musicos, gymnicos et equestres exemplo Graecorum a) Romae, Nerone imperante, fuisse institutos. Deinde etiam SEXTVS AVRELIVS VICTOR b) retulit, quinquennale illud ludicrum, vti a TACITO c) vocatur,

x) SVETON. Neron. c. 12.

y) SVETON. Aug. c. 59. et 99.

z) Id. in Claud. c. 11.

a) vid. STRABO Geogr. L. V. p. 377. ed. Almelov.

b) de Caesar. c. 6.

c) Annal. XIV, 20. XVI, 2.

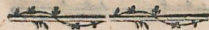
11.
67

vocatur, seu iustrale certamen ^{d)} a Nerone esse Romam inue-
ctum: id autem, quum TACITVS, ^{e)} quem VICTOR secutus
esse videtur, Neronem primum Quinquennialium auctorem ve-
re adpellare non potuerit, eodem modo, quo SVETONII lo-
cum, explicandum esse arbitror. Qua in re mecum quoque
consentit REIMARVS, ^{f)} qui: *Non putem, inquit, quinquen-
nale certamen per se nouum Romae, aut a primo Nerone institutum,
dici a TACITO et SVETONIO, sed quod Graeco more triplex, mu-
sicum, gymnicum, equestre instituisse.*

Sed altius repetenda est Quinquennialium et Decennialium
origo. Republica enim libera pro eius salute vota non modo
in tempus non definitum, verum etiam in quinquennium et
decennium suscipiebantur, ^{g)} habebantur ludi plebei in me-
moriā libertatis adeptae; ^{h)} porro celebrabantur ludi saecula-
res ⁱ⁾ atque natales Urbis Romae ^{k)} pro imperii incolumitate.
Itaque non noua fuit natalium imperii celebrandorum consue-
tudo, sed potius, vti plurimum, quod ab imperatoribus con-
ditum est et institutum, e reipublicae liberae temporibus de-
promta. Omni igitur maiestate populi Romani in imperato-

rem

d) ibid. XVI, 4. h) vid. ASCON. ad Cic. Orat. Verr.
e) ibid. XIV, 20. Nerone, inquit, I, 10. p. 96. ed. Harlef.
quartum; Cornelio Cossō, Coss. quin- i) vid. GILANO, et SCHWAR-
quennale ludicrum Romae institutum est zIVM de Iudis saecularibus supra
ad morem graeci ceyraminis: varia fa- commemoratum.
ma, ut cuncta ferme noua. k) vid. IO. HENR. STVSSII
f) ad DION. CASS. lib. LXI, §. Commentar. de natalitiis vrbium,
142. speciatim de natali vrbis Romae, Go-
g) vid. LIV. XXII, 10. et XXXXII, thae, 1740. et RASCHII Lex. num.
23. h. v.

rem translata, natales imperii exacto quinto et decimo anno re-
 colebantur, votis etiam peractis et solutis. Quibus ut, florente
 republica, addi solebant sacrificia et ludi, ita nunc quoque so-
 lemnitas eorum coniuncta fuit cum sacrificiis, ludis Circen-
 sibus, scenicis, gladiatoriiis, congiariis, donatiis, panegyri-
 cis habendis. Serius non Augustorum modo, sed etiam Cae-
 sarum Quinquennalia et Decennalia celebrata esse legimus. ^{l)}
 Iisdem ferioribus temporibus inualuerat quoque ea consuetu-
 do, ut vota quinquennalia et decennalia sub initium imperii
 susciperentur. Vnde ab ea inde aetate discrimen votorum illo-
 rum et ipsorum solemniū, quae quinto aut decimo anno in-
 stituebantur, adcurate obseruandum est. Prima igitur Quin-
 quennalium initia e liberae reipublicae temporibus repetenda
 esse videntur, primum autem eorum conditorem Augustum
 fuisse arbitror, qui ciuitatis Romanae imperium non in omne
 vitae spatium, sed in certum quoddam tempus moderandum
 suscepit. Is enim septimum consul creatus, quum Romanos
 flagitiorum et crudelitatis regum Roma expulsoꝝ optime me-
 mores esse, et a regia potestate vni per omne vitae spatium tri-
 buenda valde abhorrere intelligeret, DIONE teste ^{m)} in senatu
 orationem recitauit, qua summa potestate hucusque Romae
 exercita decedere, et omnia, quae sibi demandata erant, ar-
 ma, leges, prouincias reddere se simulauit. Nemo sane erit,
 qui Augustum ab omni vanitate et mentiendi turpitudine ab-
 soluere possit. Dixit enim, se non nisi amore erga rempubli-
 cam

^{l)} vid. quos nominat RASCHIUS Tom. II, P. I, p. §2.

^{m)} lib. LIII, c. 3—11.

67

cam commotum reipublicae hucusque solum praefuisse; saluti autem ciuitatis magis adcommodatum esse, communi consilio, et a multis simul, non ab vno, regi. Quapropter summis precibus a senatu se contendere, vt consilium imperii deponendi non improbet. Quibus verbis etsi animum ad salutem reipublicae promouendam propensum declarauit, multa tamen eius facta cum iis non conuenire quis non videt? Ipse quoque DIO CASSIUS *) eum simulationis adcurat: „Ευδοκίμων τε, inquit, „ούν ἐπὶ τούτοις καὶ ἐπανόμιμος, ἐπεθύμησα καὶ ἑτέραν τινα μεγαλοφυχίαν διαδείξασθαι, ὅπως καὶ ἐν τοῦ τοιούτου μάλλον τιμηθεῖν, καὶ παρ' ἐκόντων δὴ τῶν ἀνθρώπων τὴν μοναρχίαν βεβαιώσασθαι, τοῦ μὴ δοκεῖν ἄλλοντας αὐτοὺς βεβιάσθαι καὶ τούτου τοὺς μάλιστα ἐπιτηδείους οἱ τῶν βουλευτῶν παρασκευάσας, ἐς τε τὴν γερουσίαν ἐσήλθεν, ἑβδομον ὑπατεύων, καὶ ἀνέγνω τοιαύδε:“ i. e. „Quibus de causis quum iam bene audiret, ac laudibus adficeretur, voluit et alia ratione animi magnitudinem ostendere, partim vt eo maiori in honore haberetur, partim vt imperium sibi vni a ciuibus non inuitis confirmaretur, neque illi ad hoc faciendum vi coacti viderentur. Itaque septimum consulatum gerens, quum ad id studiosissimum sui quemque senatorum comparasset, in senatum venit, et hanc de scripto recitauit orationem.“ Sed non defuerunt etiam, qui, quo consilio haec ab eo dicta essent, intelligerent. Quamquam enim auditorum animi diuersa ratione erant adfecti, ita vt alii imperatori fidem haberent, eiusque propositum vel laudarent, vel aegre ferrent, alii artificium

*) lib. LIII, c. 2.
 The Fall of Rom. Emp. T. I. p. 28.
 box's History of the Decline and Fall of the Roman Empire

cium eius animaduenterent, idque vel admirarentur, vel improbarent, omnium tamen consensus in eo conuenit, ut Augustum, quo summum imperium diutius gereret, precibus obtunderent. Quo facto Augustus in decennium imperium suscepit, eoque finito bis in Quinquennium, et deinde in decennium ei decretum est, ita ut continuatis quinquenniis et decenniis per totum vitae spatium in ciuitate Romana principatum teneret. Quotiescunque autem imperium siue in quinquennium, siue in decennium suscipiebat, toties ludii publici habebantur maximo cum adparatu^o). Quae quidem vera est Quinquennialium et Decennialium ab imperatoribus celebratorum origo. Inde eam quoque repetendam censet DIO CASSIUS,^p) qui: „Καὶ διὰ τοῦτο, inquit, καὶ οἱ μετὰ ταῦτα αὐτοκράτορες, καίτοι μὴ ἐπὶ ἑστέον χρόνον, ἀλλ' ἐς πάντα καθάρταξ τὸν βίον ἀποδεικνύμενοι, ὅμως διὰ τῶν δέκα ἀεὶ ἐτῶν ἑώρασαν, ὡς καὶ τὴν ἡγεμονίαν αὐθις τότε ἀναεόουμενοι καὶ τοῦτο καὶ νῦν γίγνεται: id est, *Quam ob causam posteriores quoque imperatores, etsi non amplius ad certum tempus, sed per omne vitae spatium iis imperium deferatur, tamen singulis decenniis festum, quasi ob eius renouationem, agunt, quod hodie etiam fit.*“ Iulio quidem Caesari post victoriam a Pompeio reportatam, inter multos honores, etiam quinquennialia festa, tanquam heroi, decreta esse DIO CASSIUS^q) refert: haec autem, quum
fatis

o) cf. qui laudantur loci in ROSSINI antiquitat. Rom. l. V. c. 22. et GIBBON'S History of the Decline and the Fall of Rom. Emp. T. I. p. 98.

p) lib. LIII, c. 16.

q) l. XLIV, c. 6. Vota etiam singulis lustris pro eo facta esse, refert APPIAN. bell. ciuil. l. II, c. 106.

fatis constet, Iulio Caesari soli summam regendae ciuitatis Romanae potestatem a senatu nunquam ita in quinquennium vel decennium commissam esse, ab illis, quae principatus ab Augusto retinendi causa habebantur, longe diuersa esse adparet.

§. IV.

Ritus et ceremoniae, quibus Quinquennalia et Decennalia sunt celebrata.

Nescio, an nemo sit, qui ritus et ceremonias in Quinquennialibus et Decennialibus celebrandis vbique obseruatas enumerare recte queat, quum in tanto silentio, quo solemnitates, quibus plurimi imperatores hos dies festos celebrarunt, a rerum gestarum scriptoribus, praetereuntur, non possit intelligi, vtrum semper eadem fuerint, nec ne. Fugit enim, vt exemplo vtar, omnes, quomodo Augustus, Quinquennialium et Decennialium conditor, ea celebrauerit; sufficit iis tantum dixisse, ea fuisse acta. Dubitatur vtrum ludi ante vota, an post ea habiti sint, *) eademque ratione multa, quae ad eorum ritus pertinent, non nisi commemorantur. Itaque mihi plurimis praesidiis ad hanc rem cognoscendam necessariis destituto, nihil relictum esse censeo, quam vt ea tantum proponam, quae ex nonnullis scriptoribus tum certissime demonstrari, tum cum quadam veri specie coniici possunt.

Id Quinquennalia et Decennalia cum plurimis Romanorum ludis commune habuisse dicunt, vt sacrificiis et votis inchoantur;

C 2

*) vid. HARDVINI Opp. p. 432, 775, 882.

rentur; quod etiam PAGIVS^{s)} et NORISIVS^{v)} disertis verbis contendunt. Itaque recte monuisse censendus est quoque ROSINVS^{v)} qui, diuisione ludorum apud Romanos celebrari solitorum in sacros, votiuos, funebres et ludicros posita, Quinquennalia et Decennalia, ad votiuos ludos, h. e. qui propter res feliciter gestas vel gerendas vouebantur,^{x)} referenda esse statuit. Quinto enim vel decimo quoque anno non solum vota antea suscepta soluebantur, sed etiam alia in proximum quinquennium vel decennium suscipiebantur. Qua de re utrosque huius generis ludos in primos, secundos et tertios a veteribus diuisos inuenimus: illi perpetuo in hunc modum sunt numerati, hi autem, ONVPHERIO teste,^{y)} post Commodi, imperatoris, tempora, Vicennales et Tricennales adpellati. Non difficile est, huius distinctionis exempla reperire; multa enim exstant numismata, quibus ea firmari et illustrari possunt. Sed liceat mihi tria tantummodo numismata Antonii Pii^{z)} commemorare, quae quum, uti PAGIVS adnotauit^{a)} prima sint, in quibus Augustorum Decennalia signata conspiciantur, magis quam alia notatu digna videntur. Videmus scilicet in vno eorum

s) in diss. hypat. P. II. c. II. §. 4.
 r) in diss. echronolog. de vot. decennal. c. I.

v) in antiquitat. Rom. l. V. c. 12 et 22.

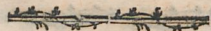
x) Exempla ludorum votiuorum multa a LIVIO nobis sunt notata; vid. lib. V, 19, VII, 11. XXX, 27.

y) in commentar. ad lib. I. Fast.

p. 175. Cf. etiam RASCHII Lexic. numismat. in Primi Decennales, T. IV. P. I. p. 59.

z) Infunt tria haec numismata BEGERI thes. Brandenb. qui prodit Colon. March. 1696. T. II. p. 638.

a) in diss. hypat. P. II. c. II. §. 4. Adsentitur etiam RASCHIVS.

autem vel soluebantur haec vota sacrificiis, quorum quae ratio fuerit, NORISIVS quoque nos docet. Neque illi placuit, neque meo proposito adcommodatum fuerit, singulos quosque ritus in sacris faciundis obseruatos commemorare, quum non sit, quod de scriptorum eos illustrantium penuria conqueramur,^{f)} sed id potius attigisse sufficit, quod huc pertinere videretur, quamquam, quomodo sacrificia, quae in Quinquennialibus et Decennialibus fiebant, peracta sint, non nisi exemplis nonnullis demonstrari potest. Id ex lapide quodam sub arcu Septimii ad forum Romanum effosso^{g)} cognoscere possumus, a Constantino seniore et Maximiano, aut filiis Constantini et Licinio iuniore, qui vna simul Caesares fuerunt, in Decennialibus Suouetaurilia, i. e. sacra facta esse, quibus Cereri in primis gratiae atque laudes decantarentur, et vino lacteque libato, sus, ovis, et taurus immolarentur.^{h)} Deinde ex alio lapide extra portam Portuensem repertoⁱ⁾ in Gordiani, imperatoris, Decennialibus in cella, siue in delubro Iunonis, sacra facta esse patet. Denique Gallienus, imperator, VOPISCO teste^{k)} hecatomben Diis fieri curauit. Ceterum tum sacra, tum vota ab iis, qui sacris faciundis erant praefecti, praesertim a Pontifice, qui libera republica magistratibus omnia vota, quae

f) vid. quos laudat FABRIC. Bibliogr. Ant. pag. 494. ff. et CILANO *Abhandl. d. Röm. Alterth. Tb. 2. Abhandl. 2. C. 1—10.*

g) cf. GRVTERI corp. inscript. *px ed. GRAEVII T. I. p. 116.*

h) De his sacrificiis vberius egit GVETHERIVS de veter. iure pontific. l. IV. c. 18.

i) vid. GRVTERI corp. inscript. T. I. p. 122.

k) in vit. Gallieni, c. 9.

quae ab iis nuncupabantur, voce praeiuit,^{l)} imperatoris totiusque populi nomine edita esse videntur. Sed alia fuit Constantino ceterisque imperatoribus christianis votorum concipiendorum et sacrorum faciendorum ratio, qui falforum numinum cultu proscripto, ad aram Dei opt. max. vota peragentes pro hecatombe gratissimam Deo mentem obtulerunt et consecrarunt.^{m)}

Pergimus ad tertium genus solemnitatum, quibus Quinquennalia et Decennalia celebrabantur, spectacula dico. Quorum quidem tria genera, musica, gymnica et equestria fuisse, omnes, qui Quinquennialium et Decennialium studio operam dederunt, vno ore contendunt. „Itaque et PAGIVS:ⁿ⁾ *Haec „festa, inquit, celebrabantur sacrificiis, votis solemnibus, ludis circensibus et scenicis, ac munere gladiatorio.* Hoc autem ante Neronis tempora factum adfirmare dubitem. DIONE enim CASIO, scriptorum omnium hac in re fide dignissimo tacente, soli SVETONIO^{o)} fidem vt habeamus, necesse est, qui, vt in antecedentibus demonstratum est, triplex illud ludicrum Romae a Nerone primo introductum esse dicit. Sunt quidem, qui rationibus haud spernendis commoti certamen a Nerone, quinquennio imperii eius primo exacto, habitum inter Quinquennalia referre nolint, quia in perpetuum ab eo institutum, a sequentibus quoque imperatoribus in eius honorem fuisset repetitum: quod etiam si concedam, nihilo minus tamen exinde sequi

l) vid. LIV. I. XXXI, 9. et XXXVI, 2:

m) vid. EVSEBII orat. in Tricennial. Constantin. M. habita. c. 2.

n) in diff. hypat. P. II. c. II, §. 4.

o) in vit. Neron. c. 12,

sequi mihi videtur, ante Neronem haec tria ludorum genera in Quinquennialibus et Decennialibus celebrandis Romae non fuisse inter se coniuncta. Operam et laborem perdidisse censendus essem, si, qui fuerint ludi musici, gymnici atque equestres, demonstratum iuisssem, quum ROSINVS ^{p)} CILANO ^{q)} aliique, qui de ludis Romanorum egerunt, etiam hos explicare non omiserint. Illud potius notatu dignum mihi videtur, quod ex AMMIANO MARCELLINO ^{r)} adparet, triplex hoc certamen in Quinquennialibus et Decennialibus celebrandis ab omnibus, qui haec festa egerunt, imperatoribus, editum esse, donec principes christiani, mansuetioribus sensibus imbuti, ludos illos gladiatorios, quibus multi homines aut vita aut valetudine haud raro priuarentur, abrogarent, et Circenses tantum theatralesque retinerent. Antequam autem initium fieret harum solemnitatum, ritu solemniori et certo quodam ordine incessisse videntur, qui sacris faciundis et spectaculis edendis occupati necessario adesse debuerunt. Nam etsi nullus in scriptoribus, qui antiquitates Romanas illustrarunt, extat locus, ex quo pompam in Quinquennialibus et Decennialibus semper vnam eandemque fuisse adpareat, id tamen cuiuis persuaderi posse arbitror, haec ludicra cum pompa quadam semper fuisse coniuncta, propterea quod nunquam fere ludi sine pompa edebantur. Accedit, quod NORISIUS, VOPISCVM ^{s)} secutus, Decennialia nouo ludorum genere et noua specie pomparum a Gallie-

p) in Antiquitat. Rom. lib. V.
 q) Abband. d. Römisch. Alterthüm.
 Tb. II. c. 2.

r) Rerum gestar. l. XIV, c. 5.

s) in vit. Gallieni c. 7.

Gallieno celebrata esse adnotauit, vnde sequitur, ante Gallienum aliam ludorum pompam in his festis celebrandis fuisse usitatam. Quae autem fuerit, certo constitui non potest, nisi id, quod a ROSINO *) de omnibus ludorum generibus dictum esse videtur, ad Quinquennalia quoque et Decennalia trahatur. Deinde quod tempus his solemnitatibus constitutum attinet, primus, quorum, si ex Seueri Decennialibus v) de aliis iudicare licet, septem fuerunt, dies votis sacrificiisque, et reliqui spectaculis et epulis lautissimis splendidissimisque consumebantur. Denique etiam alia nonnulla in his festis celebrandis obtinuerunt, vt populum sua sibi liberalitate militesque deuincerent imperatores, vt reos e carceribus emitterent, atque vt pagnegyrici in imperatores haberentur. x)

§. V.

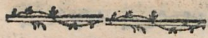
Enumerantur Imperatores, qui Quinquennalia et Decennalia celebrarunt.

His, quae ad naturam atque indolem festorum, de quibus hucusque sum locutus, cognoscendam pertinent, expositis, recensenda mihi quoque sunt eorum exempla. In quibus proferendis, quum, quod ex rerum scriptoribus conspici potest, alii imperatorum Romanorum haec festa celebrauerint, alii tempore, quod iis ad imperium gerendum concessum fuit, nimis

*) in Antiquitat. Rom. lib. V. c. 23.

v) vid. excerpt. XIPHILIN. e lib. LXXVI. DION. cap. I.

x) cf. SCHWARZIVM in Pagnegy. Min. Tom. II. p. 5. ed. laeger.

nimis breui impediti non instituerint, alii an celebrauerint, nec ne, memoriae non sit proditum, ita versandum esse arbitror, ut omnes, qui ab Augusto vsque ad Theodosium iuniorum ciuitati Romanae praefuerunt principes, ludosque ab iis propter imperium susceptum editos commemorem. Etiam si enim nonnulli sint, quorum festa silentio praeterita inuenimus, tamen, uti NORISIO ^{y)} quoque videtur, ex DIONE, ^{z)} qui ab imperatoribus post Augustum imperium apud Romanos tenentibus Quinquennalia et Decennalia celebrata esse affirmat, colligi certo et contendere posse arbitror, ab omnibus, qui ultra quinquennium vel decennium ciuitati Romanae praefuerunt, hunc morem esse seruatum. Sed agebantur haec festa non modo propter Augusteam, sed etiam propter Proconsularem et Caesaream dignitatem, quae si omnia hic enumerem, ne nimis longa fiat oratio mea, vereor. Itaque e prioris generis festis memoria dignissima tantum commemorare sufficiat.

Augustus, primus imperatorum Romanorum, per quinque decennia, DIONE teste ^{a)} imperium tenuit, quorum vnoquoque finito sacra instituta esse legimus. Deinde qui Augustum secutus est, Tiberius, non solum Decennalia, ^{b)} sed etiam, secundo imperii decennio elapso, iterum Decennalia, siue, uti postea adpellata sunt, Vicennalia ^{c)} celebrauit. Caligula quarto imperii anno a militibus interfecto ^{d)} proximi, qui

y) in diss. chronolog. de vot. decennal. cap. II.

z) lib. LIII, c. 16.

a) lib. LIII, c. 13. I. LIV, c. 12. I.

LV, c. 6. et c. 12. I. LVI, c. 28.

b) vid. DION. I. LVII, c. 24.

c) vid. EVNO. I. LVIII, c. 24.

d) DIO I. LIX, c. 29 et 30.

qui Decennalia ediderunt, Claudius atque Nero fuerunt, quorum festa, quamquam a nullo rerum gestarum scriptore commemorantur, tamen, quia hi principes ultra decennium Romanis imperarunt, celebrata esse probabiliter dici potest. e) Qui Neronem secuti sunt imperatores, Galba, f) Otho, g) Vitellius h) mensibus tantum nonnullis exactis diem obierunt. Iam Vespasianus atque Titus imperii fasces tenuerunt, quorum alter quum per nouem annos id retinuerit i) vtrum Quinquennalia ediderit, nec ne, non constat, alter biennio elapso, mortuus est k) Tito mortuo, Domitianus, et post hunc, qui per vnum tantum annum, et quod excurrit, imperium gessit, Nerva atque Traianus Romanis imperarunt, quorum Quinquennalia et Decennalia DIO atque omnes, qui Historiae Romanae operam nauarunt, silentio praetermiserunt. Sed nihilominus tamen Domitianus haec festa celebrasse videtur, quum per quindecim annos imperium obtinuerit. l) Non opus esse mihi videtur, certaminis illius quinquennalis Capitolino Ioui a Domitiano instituti m) mentionem facere: in hoc enim constituendo nullam imperii annorum rationem habuit. n) Deinde etiam Traianus propter imperium a se susceptum festa

D 2

egit

e) Placuit PANVINIO in fast. et triumph. Rom. ad an. V. C. 804. et 817. hac in re ad DIONIS testimonium prouocare, sed nullus exstat in Dione locus, quo Claudii atque Neronis Decennalia commemorantur.

f) DIO l. LXIV, c. 6.

g) ID. l. LXIV, c. 15.

h) ID. l. LXV, c. 22.

i) ID. l. LXVI, c. 17.

k) ID. l. LXVI, c. 26.

l) ID. l. LXVII, c. 18.

m) SVETON. Domit. c. 4.

n) vid. REIMAR, ad DION. l. LXI, §. 142.

egit, quod vti PAGIO quoque visum est^{o)} ex duobus PLINI epistolis^{p)} concludi recte potest, vbi ille imperatori vota pro eius salute tum soluta tum nuncupata nuntiat, quod a Traiano maxime adprobatur.^{q)} Traianum Hadrianus in regimine secutus, tum Quinquennalia, de quibus PAGIVS^{r)} multa disseruit, tum Decennalia et Vicennalia edidit, quae in inscriptionibus nonnullis^{s)} et a SPARTIANO^{t)} commemorantur. Neque de Antonini Pii festis propter imperium feliciter gerendum celebratis dubitandum est, quum quaedam exstant numismata, ex quibus, vota ab eo Decennalia et Vicennalia soluta et Tricennalia suscepta esse, probari possit.^{v)} Hunc in imperio excepit M. Aurelius Antoninus, Philosophus: is imperii sui Quinquennialibus et Decennialibus solutis etiam Vicennalia vivit,^{x)} quae tamen quo minus solueret, mors anno decimo nono imperii subsecuta^{y)} ipsum prohibuit. Hoc mortuo, Commodus fasces imperii tenuit, qui imperii non solum a patre accepti sed etiam eo mortuo a se solo suscepti Quinquennalia et Decennalia celebravit.^{z)} A Commodō vsque ad Diocletianum per-

o) in diss. hypat. P. II. c. II. §. 4.

p) l. X. ep. 101. et 102.

q) Etiam de Domitiani et Traiani Decennialibus DIO CASS. silet, et si PANVINIO ad A. V. 844. et 860. ad eius testimonium provocare placuit.

r) in diss. hypat. P. II. c. VI. §. 10.

s) vid. GRVTERI corp. inscription.

t) E. 314. I. et 317. I.

u) in vit. Hadriani, c. 4.

v) Cf. PANVIN. fasti et triumph. Rom. ad an. 912.

x) vid. MVSELI numismat. antiqu. Tom. I. Tab. 118. quae prodierunt Veronae, 1751.

y) cf. DION. I. LXXI. c. 34.

z) Plura de Commodi festis PAGIVS in diss. hypat. T. II, c. VII, §. 4 et 5. adnotavit.

permulti imperatores summum imperium in ciuitate Romana gesserunt, inter quos, plurimis intra breue tempus imperii occisis, nonnisi pauci fortasse Quinquennalia, et quatuor, Septimius Seuerus, Caracallus, Alexander Seuerus et Gallienus huius generis festa celebrarunt. Occurrunt quidem numismata nonnulla aliorum ex his imperatorum cum inscriptione: VOTIS DECENNALIBVS: *) quam tamen ita explicandam esse censeo, vt vota initio imperii in decennium nuncupata intelligantur. b) Septimii autem Seueri Decennalia a DIONE commemorantur. c) Is enim decennio principatus sui vel ineunte, vel exeunte, tum vniuersae plebi frumentum, tum militibus praetorianis tot aureos, quot annos imperauerat, dedit. Deinde Caracallum, qui decem et tres annos simul cum patre imperium gessit, Decennalia et Vicennalia, atque Alexandrum Seuerum Quinquennalia et Decennalia celebrasse, ex numis quibusdam patet. d) Gallienus denique propter imperium Romanum susceptum Decennalia nouo ludorum genere celebrauit. e) Post hos, qui imperium Romanum administrarunt, Diocletianus et Maximianus non solum Decennalia, sed etiam Vicennalia infisterunt, f) atque a reliquis, qui, postquam imperio se Diocletianus abdicauerat, Romanis imperarunt, a Galerio, Se-

D 3

vero,

a) vid. RASCHN lex. numismat. T. II. P. I. p. 81.

b) cf. NORISII diff. chronol. de vot. decennal. c. 4.

c) I LXXVI, c. 1.

d) cf. Occon. numismat. p. 253 et 286. COOKE'S Medalic history of

the Imperial Rome. Lond. 1781, Vol. IV. tab. 44. No. 10. et tab. 47. No. 10.

e) vid. TREBELL. POLLION, in vit. Gallieni, c. 7 et 8.

f) cf. FAGI diff. hypat. P. II, c. VII, § 7.

vero, et qui senectute depressus imperium iterum occupavit, Maximiano, Maximino, Constantino et Licinio iuniore, Decennalia quoque sunt celebrata. ^{b)} Neque christiana religione in ciuitatem Rom. introducta, obsoleuit haec singulis quibusque decenniis festi agendi consuetudo, sed etiam inter primos principes christianos obtinuit. Itaque Constantinus M. primus, qui christianam religionem professus est, imperator, Decennalia ^{h)} Vicennalia ⁱ⁾ et Tricennalia ^{k)} imperii sui festa egit. Constantino M. mortuo, imperium inter eius filios diuisum est, quorum duo, Constantius atque Constans, quum Constantinus, natu maior, tertii imperii anno interfectus fuisset, Quinquennalia atque Decennalia imperii ediderunt. ^{l)} Iuliano et Iouiano, qui hos in imperio sequebantur, post breue imperii tempus interfectis, ad Valentinianum res deuenerunt, qui simul cum Valente, fratre, quem in Oriente Augustum creauerat, Quinquennalia et Decennalia celebravit. Hic diutius praefuit illo, ita ut etiam Quindecennalia celebraret. ^{m)} Post hos summam potestatem tenuerunt Gratianus et Valentinianus II. quorum festa a PAGO suis annis sunt adsignata. ⁿ⁾ His mortuis Theodosius M. qui duodecim annos cum Gratiano et Valentiniano II. Romanis imperauerat, imperium solus suscepit. Cognosci

^{g)} cf. NORISII diff. chronolog. de vot. decennal. c. 6.

^{h)} vid. EVSEB. de vit. Const. M. l. I, c. 48.

ⁱ⁾ id. ibid. l. III, c. 15.

^{k)} id. ibid. l. IV, c. 40.

^{l)} cf. PAGO diff. hypat. P. II, c. XIII, §. 7, 8, 9.

^{m)} id. ibid. P. II, c. 12, §. 1.

ⁿ⁾ in diff. hypat. P. II, c. XIV, §. 1 et 2.

gnosci possunt eius Quinquennalia ex THEMISTII, Praefecti
urbis Constantinopolitanae et oratoris tunc celeberrimi, ora-
tione in laudem Theodosii sexto eius imperii anno habita, °)
eius Decennalia ex IDACII fastis^{p)} atque Quindecennalia ex
nonnullis legibus Codicis Theodosiani a PAGIO laudatis. ¶)
Theodosium secuti sunt Arcadius et Honorius, inter quos im-
perium a patre ita est diuisum, vt ille imperio orientali, hic oc-
cidentalibus praeesset. Ab vtroque Quinquennalia, Decennalia,
Quindecennalia, Vicennalia, immo ab Honorio Tricennalia
sunt celebrata. ¶) Arcadium in Oriente Theodosius iunior,
atque Honorium in Occidente Valentinianus III. secutus est,
de quorum Quinquennalibus, Decennalibus, Vicennalibus at-
que Tricennalibus quoque sine vlllo dubio constat. °)

§. VI.

Quamdiu Quinquennalia et Decennalia durauerint?

Exemplis his prolatis, necesse est, vt tempus quoque
constituam, quo haec festa in defuetudinem abire coeperunt.
Id vero post Theodosii iunioris et Valentiniani III. aetatem fa-
ctum esse videtur. Ab his enim inde temporibus, etiamsi
nonnulla inueniantur eorum vestigia, tanta tamen pompa, tan-
toque, quo antea, adparatu nunquam sunt celebrata. Quod
inde in primis intelligi potest, quod pauca tantum exstant nu-
mismata.

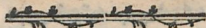
o) Orat. VI.

p) ad A. 387.

q) in diff. hypat. P. II, c. XIV, §. 3. 6—9.

r) vid. PAGI diff. hypat. P. II, c.
XIV, §. 2—5.

s) EIVSD. diff. P. II, c. XIV, §.

mismata, e quibus haec festa cognosci possint. ^{t)} Deinde Iustinianus, PROCOPIO teste, ^{v)} morem pecuniae militibus praebendae in festis hisce celebratis hucusque obseruatum abrogauit. Denique Iustinus iunior, Iustiniani ex sorore nepos, Consulatu in omne vitae spatium simul cum imperiali dignitate suscepto, quem solus gereret, Quinquennalia et Decennalia penitus aboleuit. ^{x)} Sed, abrogatis his festis, nihilominus tamen tum Iustinus ipse tum eius successores quantum atque decimum imperii annum rebus magnis in ciuitatis salutem suscipiendis et perficiendis aptum esse statuerunt. Ita Iustinus quinto imperii anno nonnulla aedificia tum exstruxit, tum exstructa reparauit, atque decimo anno Tiberium Caesarem creauit. ^{y)} Ita Mauricius quinto atque decimo quinto imperii anno urbem aedificiis decorauit, ^{z)} eiusque decimo nonnulla templa cultui diuino destinata sacrauit. ^{a)} Quorum exemplum Leo Isaurus secutus quinto imperii anno Constantinum filium imperatorem fecit. ^{b)} Multo serius etiam Henricus II. Germanorum rex, cognomine sanctus, Episcopatu Bambergensi condito,

t) In numis Iulii Nepotis, qui in Occidente inde ab anno Ch. 474. non multum ultra duo regnauit annos, occurrit frequens haec epigraphe. VOT. V. MVLT. X. Sed ea nemo non intelligit ad imperii initia pertinere; vid. RASCHII Lex. numis. T. III, P. I. p. 1227.

v) in hist. arcan. c. 24.

x) cf. FAGI diss. hypat. P. II. c. vlt. §. 6. et P. III, c. III, §. 2.

y) cf. THEOPHAN. in Chronico p. 205. D. 206. A. et 209. C. ex edit. Francif. Combesif.

z) ID. in Chronico p. 220. C. et 231. C.

a) vid. BARONII Annal. ad an. 591. No. 24.

b) THEOPHAN. in Chron. p. 335. B.

condito, anno MXI. quo decimus imperii annus ei agebatur, ad eum inaugurandum Episcopos conuocauit. c) Denique Pontifices nonnulli Romani quinto vel decimo regiminis ecclesiastici ab iis suscepti anno templa aliaque aedificia Deo dedicauerunt. d) Sed haec non nisi sunt Quinquennialium atque Decennialium vestigia, res ipsa et solemnitas dudum euanuerat.

PARS ALTERA.

Quam historiae studium utilitatem capere possit ex Quinquennialium et decennialium adcurata cognitione.

§. I.

Historia religionis et familiae Christianae.

Restat, ut de utilitate, quae ex adcurata Quinquennialium et Decennialium cognitione redundet in historiam rerum gestarum, nonnulla disseram. Quae quidem primum in historia religionis Christianae adcuratius tradenda cognoscitur, quum haec festa occasionem praebuerint maximis grauissimisque rebus perficiendis, quarum vis insignis fuit in tuendam et propagandam doctrinam Christianam, quumque inde hac ipsa ratione rerum gestarum chronologia possit emendari. Quemadmodum enim Romanis hoc semper in his festis celebrandis fuit consilium, ut votis et sacrificiis reipublicae salutem a Diis impetrare studerent, ita eorum placandorum causa omnia amoveri curarunt, quae ab iis improbari arbitrarentur. Ita que

Chri-

c) vid. BARONII Annal, ad an. 1011. No. I.

d) vid. PAGI diff. hypat. P. III. c. vii. §. 8.

E

Christiana religione condita, et contra eos, qui ei fuerunt addicti, summa vti sunt saevitia. Notae sunt dirae illae Christianorum persecutiones, a nonnullis imperatoribus excitatae, quibus homines honestissimi integerrimique propter solam doctrinae confessionem atrocissimis cruciatibus, quin morte acerbissima punirentur;^{a)} quae cum non levis esse momenti videntur, earum anni ut recte constituantur, rerum gestarum studioforum multum interesse debet. Quod ut facilius fieri possit, Quinquennialium et Decennialium studio opus esse mihi videtur. His enim festis plerumque accidit, ut vel edicta noua contra Christianos eorumque doctrinam tollendam ederentur, vel edita denuo commendarentur.^{b)} Non fugiet sane quemquam in historia rerum Christianarum vel leuiter versatum, quantopere Nero^{c)} anno Ch. LXIV. atque Domitianus^{d)} anno Ch. XCIII. quum huius generis festa celebrarent, Christianos cruciauerint, quo crudeli supplicio Ignatius, Traiano anno Ch. CVIII. Decennalia Augustei imperii celebrante, sit adfectus,^{e)} et quomodo Christiani Hadriani, Antonini Pii, M. Aurelii, Seueri aliorumque imperatorum aetate sint vexati.^{f)} Ne autem criminationibus multorum tantopere opprimerentur,

a) cf. ANTON. GALLONIVM et CASP. SAGITTARIVM de martyrum cruciat. MOSHEMII comm. de reb. Christ. ante Const. M. p. 108. ff. I. E. F. WALCHIVM de Christian. sub Dioclet. in Hisp. perf. p. 53.

b) Ea collegerat, ut ferunt, DOMIT. VLPIANVS, cuius libri de offic. Proconsulis, quibus haec rescripta inserta fuerant, nobis non superfunt.

vid. BACHII hist. iurispud. Rom. l. III. C. II. §. 26. not. x.

c) vid. TACIT. Annal. I, XV, c. 44. SVET. Neron. c. 16.

d) vid. DION. CASS. l. LXVII, c. 14.

e) vid. CASP. SAGITTAR. de martyr. cruciat. c. IX §. 14.

f) vid. PAGI diss. hypat. P. II, c. III, §. 2, 3, 4.

tur, episcopi aliique viri docti Christianae religioni addicti per eorum festorum occasionem, quibus plerumque imperatoribus libri mittebantur, libellos edidisse traduntur praeclearissimos, quibus doctrinam, quam profiterentur, eiusque sectatores egregie defenderent, sibi que ipsi nominis immortalitatem pararent. Sic Quadratus, apostolorum discipulus, et Aristides, Atheniensis quidam philosophus, Christianae religioni addictus, Hadriano anno Christi CXXVI, quum Decennalia celebraret, apologias a se compositas miserunt. ^{g)} Sic Iustinus M. Antonino Pio imperante duas apologias edidit, quae quibus annis sint prolatae, viri docti vehementer disputarunt. ^{h)} Licet autem mihi hanc rem cum PAGO ex EVSEBIO decernere. Is primam eius apologiam initio imperii Antonini Pii an. Ch. CXXXIX. ⁱ⁾ alteram an. Ch. vel CXXXIX, quo M. Aurelius imperii Caesarei Decennalia celebravit, vel CLXIII, quo quinta eiusdem imperii Caesarei Quinquennalia habuit, ^{k)} editam esse censet. Sic denique Athenagoras, philosophus Atheniensis Christianus, M. Aurelio Antonino et Lucio Vero anno Ch. CLXVI. utroque imperii Augustei Quinquennalia edente, ^{l)} sic Melito, episcopus quidam Sardicensis, iisdem anno Ch. CLXIX. quo Tricennalia imperii Caesarei Marci Aurelii celebrata

E 2

lebrata

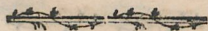
g) vid. EVSEBII Chron. ad an. Abrahami 2142. et Hist. Eccl. I. IV, c. 3 et 23. SCHROECKH *Christl. Kirchengeschichte*. T. II. p. 373.

h) vid. PAGO *diff. hypat.* P. II, c. III, §. 9.

i) vid. EVSEBII Chron. ad an. Abrah. 2156.

k) vid. EVSEBII Chron. ad an. Abrah. 2166. Omnia haec pluribus exposuit PAGO in *diff. hypat.* P. II, c. III, 89.

l) vid. CAVE *Hist. Litt. Script. Eccl.*

lebrata sunt, ^{m)} sic Tertullianus Septimio Seuero anno Ch. CXCVIII. Quinquennalia imperii eius Augustei ⁿ⁾ et Arnobius Galerio Maximiano an. Ch. CCXCVII. imperii Casarei Quinquennalia ^{o)} edentibus, libros apologeticos dedicarunt. Quae quidem apologiae etsi in mitigandis imperatorum animis, nisi id excipias, quod iis editis nonnunquam Christiani quidam in captiuitatem redacti inter alios leuiorum criminum reos e carceribus dimittebantur, non multum effecerunt, negari tamen non potest, eas maxime fuisse idoneas ad Christianos pietate et ueneratione erga ipsorum doctrinam implendos, ita ut nullum periculum, mortem ipsam non timerent, sed doctrinam cum animi alacritate profiterentur. Quae quum ita sint, notandi et suis annis adsignandi videntur isti libri, qui tantam vim in tuendam religionem Christianam habuerunt. Sed longius postea propagata et ab ipsis imperatoribus probata Christianorum disciplina, res in Quinquennialibus et Decennialibus sunt peractae, quae in historia ecclesiastica notentur, dignissimae. Iam enim principibus curae fuit, non solum ut defenderentur Christiani, sed etiam ut eorum numerus aueretur. Qua de re quum antea edicta saeuissima et ab omni humanitate aliena ederentur, longe alius argumenti leges prodierunt, ad falsorum numinum cultum abolendum et Christianae disciplinae praecepta introducenda spectantes, quarum multas Codici Theo-

m) vid. Chron. Alexandr. ad an. **CATAL.** script. Ecel. c. 79. p. 82. ed. Olympiad. CCXXXVII.

n) vid. **MOSHEMII** diss. ad Hist. fuisse, qui ad an. 310. referrent, vid. eccles. pertinent. Vol. I. p. 744. **FABRICII** Biblioth. lat. med. et inf.

o) Vid. Viri docti ad **HIERON.** aetat. h. v.

Theodosiano infertas inuenimus.^{p)} Deinde etiam ecclesiae Christianae antisites id curarunt, vt in his festis celebrandis templa tum noua exstruerentur, tum exstructa inaugurarentur. Qua in re imitati esse videntur paganos, qui templa aliaque aedificia ad vsum publicum constituta in Quinquennialibus exstruerent, Diisque dedicarent.^{q)} Itaque templum Tyrium vel anno CCCXV. in Licinii, vel anno CCCXVI. in Constantini Decennialibus inauguratum,^{r)} Basilicam S. Crucis Hierosolymae anno CCCXXXV. in Constantini Tricennialibus dedicatam,^{s)} et aedes sacras Christianis Antiochenis a Constantino constructas in Quinquennialibus Constantii anno CCCXLI. consecratas esse,^{t)} inuenimus. Denique concilia habebantur in Quinquennialibus, quae ad tuendam et propagandam Christianorum doctrinam spectarent. Nam omnibus fere diebus festis, quibus templa dedicari solebant, episcopi conuocati de salute et incolumitate ecclesiae Christianae deliberarunt. Inde quoque factum est, vt prima synodus oecumenica Nicaena anno CCCXXV. in Vicennialibus Constantini M. haberetur.^{v)}

E 3

§. II.

p) vid. I. I. Cod. Theodof. de haeretic. l. 12. et l. 4. eiusd. Cod. de Paganis etc.

q) cf. PAGO diff. hypat. P. II, c. III, §. 1.

r) vid. EVSEBII hist. eccles. I. X, c. III, ff. et PAGO diff. hypat. P. II, c. III, §. 13.

s) vid. EVSEBII vit. Const. M. I. IV, c. 40.

t) vid. SOCRAT. hist. eccles. I. II, c. 8.

v) vid. PAGO crit. Baron. ad an. 325. et EVSEBII vit. Const. M. I. IV, c. 47.

Historia iurisprudentiae Romanae.

Sed non solum in ecclesiae Christianae, verum etiam in iurisprudentiae Romanae historia, Quinquennalia et Decennalia adcurate constituta haud paruum vtilitatem nobis comparare possunt. In legendo enim et interpretando Codice Theodosiano ex his festis celebrandis multa explicari possunt emendarique, quae, neglectis iis, obscura laterent et incerta. Interpretis est, legum rationes quaerere. Quae vt inueniantur, necesse est, vt ad illa tempora, quibus leges latae sunt, redeat, et quo statu respublica tunc fuerit, inquiret. Quam regulam si quoque in interpretando Codice Theodosiano obseruauerit, nihil impedit, quo minus multas leges deprehendat, ad quas edendas haec festa ansam dederint. Quum enim principes Romanorum Christiani in Quinquennialibus celebrandis id praecipue agerent, vt summo numini pro sua totiusque ciuitatis salute hucusque seruata gratias persoluerent, multa quoque in iis praeceperunt, quae ad delendam paganorum doctrinam a Deo quippe non probatam pertinerent. Quo referendam esse censeo constitutionem illam contra haereticos a Constantino M. anno CCCXXVI. quum Romae Vicennalia Caesarei imperii celebraret, editam, qua omnes a doctrina consueta paullo remotos, a priuilegiis Christianis concessis excludi, et muneribus quibusdam publicis onerari iubet. x) Gaudebant enim ecclesiae Catholicae testamenti factione passiuæ erga omnes ipsarum sectatores, y) earumque singuli tum ciuilibus muneribus

COM-

x) vid. l. 1. C. Th. de haereticis.

y) cf. l. 4. C. Th. de Episcopis:

constituti, immunitate a clericorum ordine,²⁾ tum clericorum ordini addicti a muneribus publicis immunitate.³⁾ Inde omnis falforum numinum cultus anno CCCXCII. a Theodosio M. in Arcadii, filii, Decennialibus poenis grauissimis prohibitus,^{b)} inde paganorum templa anno CCCLIII. a Constantio in imperii eius Caesari Tricennialibus clausa, eorumque sacrificia vetita,^{c)} inde priuilegia Iudaeis, Coelicolis et Samaritanis in eiusmodi festis vel concessa vel ademta.^{d)}

Deinde ciuiles quoque res, tributa, priuilegia, opera publica, multasque alias res ad salutem et res ciuium pertinentes, constitutiones in his festis editae spectarunt. Quemadmodum enim in his festis celebrandis totius ciuitatis salutem a Diis impetrare studaerunt imperatores, ita quoque nullum hoc tempore apius putarunt ad ciuium salutem promouendam. Quae de re leges illae, quibus tributa prouincialibus soluenda minuerentur, atque omnis vis et iniuria in iis exigendis prohiberentur, a Theodosio M. anno CCCXCIII. in Quindecennialibus et a Constantino M. anno CCCXX. in Quindecennialibus promulgatas videmus.^{e)} Eadem ratione Anastasius Chrysargyrum, vectigal illud molestissimum a Constantino M. mercatoribus et meretricibus impositum,^{f)} anno DI. in Quinquennialibus aboleuit.^{g)} Hac denique de causa quum imperatoribus in eiusmodi festis pecunia a ciuibus esset tribuenda, Honorius anno

CCCCVII.

2) vid. l. 3 et 6. C. Th. de Episcop.

d) l. 2 et 16. C. Th. de Iudaeis, Coelicol. etc.

a) vid. l. 1 § 9. Cod. Th. eod. tit.

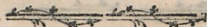
e) vid. l. 23. C. Th. de annona et tribut. et l. 3. eiusd. C. de Exactionibus.

b) l. 12. C. Th. de Paganis.

f) l. 1. C. Th. de Iust. conlar.

c) l. 4. C. Th. eod. tit.

g) vid. EVAGRIVM l. III, c. 39.

CCCCVII. in Quindecennialibus imperii cum patre suscepti immunitates ab hoc tributo nimis extensas coërcere,^{h)} et Theodosius M. anno CCCLXXXIV. in Quinquennialibus omnes ab auro coronario principi offerendo immunes priuilegio suo uti iussit.ⁱ⁾ Nec desunt quoque leges in Quinquennialibus datae, quibus priuilegia concessa reperimus. Inter quas in primis referendae sunt illae, quibus tum comitibus in sacris scriniis militantibus,^{k)} ab Honorio anno CCCCCVII. imperii, viuente Theodosio M. suscepti, Quindecennalia celebrante,^{l)} tum comitibus consistorianis, clericis, rhetoribus atque grammaticis, a Valentiniano iuniore anno CCCXC. in Quindecennialibus,^{m)} tum medicis et professoribus a Constantino iuniore in Quinquennialibus anno CCCXXI.ⁿ⁾ priuilegia quaedam sunt constituta. Deinde de operibus publicis aedificandis nonnullae constitutiones a Valentiniano iuniore anno CCCXC. in Quindecennialibus,^{o)} et a Theodosio M. anno CCCXCIII. in Quindecennialibus Arcadii filii,^{p)} sunt promulgatae. Denique et constitutiones nonnullae in Quinquennialibus prodierunt iura criminalia spectantes. Semper enim in his festis celebrandis, ut supra adnotatum est, criminum reis poenam remittere, eosque libertate donare solitum erat. Itaque Honorius anno CCCC.

h) vid. l. 4. C. Th. de immunitat. concess.

i) vid. l. 5. C. Th. de auro coronar.

k) i. e. imperatorum consiliariis, quorum quatuor genera extiterunt, memoriae, epistolarum, libellorum, et dispositionum. Cf. IACOB. GOTHOFRED. ad h. tit.

l) cf. l. 14. C. Th. de proximis. comit. disposit. etc.

m) cf. l. 18. C. Th. de extraord. siue sordidis muneribus.

n) vid. l. 1. C. Th. de medicis et professor.

o) vid. l. 26, 27 et 28. C. Th. de oper. publ.

p) vid. l. 29 et 30. eiusd. tit.

quo imperii post patris mortem suscepti Quinquennalia celebravit, omnium criminum reos vel exilio damnatos, vel metallis deputatos, exceptis tantum iis, qui iudici, poena ipsis imposita, non obtemperauerunt, libertate donavit.^{q)} Sed ex Quinquennalibus accurate constitutis non solum multarum constitutionum Codici Theodosiano insertarum ratio cognosci, sed etiam, quo tempore editae sint, certo demonstrari potest. Sic a nemine hucusque fuit adnotatum, quo anno l. 3. C. Th. de auro coronario lata sit: id tantum scimus, eam IX. Cal. Iul. Sabariae, Valentiniano et Valente, A. A. Coss. ad Probum, PF. P. esse emissam. Neque a IACOBO GOTHOFREDO haec res rite fuit exposita, qui eam vel anno CCCLXVIII. vel CCCLXX. latam esse censet. Sed quum anno CCCLXVIII. Quinquennalia a Valentiniano et Valente edita videamus, non sine veri specie haec lex ad hunc annum referri potest. Eodem modo res se habet cum lege 18. eiusd. Cod. de episcopis, ecclesiis et clericis, ab iisdem imperatoribus edita, quae IACOBO GOTHOFREDO vtrum anno vel CCCLXVIII. vel CCCLXX. promulgata fuerit, nesciente, anno CCCLXVIII. in Valentiniani et Valentis Quinquennalibus prolata esse videtur.

Denique non ad singulas leges solum, sed etiam ad totas legum collectiones promulgandas imperatoribus Quinquennalia visa sunt idonea. Hadrianus enim anno CXXX. quo Quindecennalia edidit, edictum perpetuum a Salvio Iuliano compositum promulgavit.^{r)} Hunc imitatus Theodosius codicem a se confectum anno CCCCLXXXVIII. in Tricennalibus

q) vid. l. 10. C. Th. de indulgent. crim.

r) Cf. Pagi diff. hypat. P. II, c. XI, §. 14.
F

edidit.^{s)} Sic denique Iustinianus a PAGIO^{t)} Codicem anno DXXXI. in Quinquennialibus denuo edidisse fertur. Verum hanc opinionem, quam a viris doctissimis certis argumentis dudum sit refutata,^{v)} nec exponere nec defendere constitui.

§. III.

Historia civilis.

Sed iam ad tertium historiae genus, ad historiae civilis disciplinam, disputatio mea peruenit, in quam emendandam illustrandamue festa, de quibus mihi hucusque sermo fuit, vim habuerunt haud paruam. His enim adcurate constitutis et cognitis, non modo multa capita historiae Augustae, verum etiam monumenta omnia ad percipiendam reipublicae Romanae ab Augusto vsque ad Theodosium iuniorem historiam vsu necessaria optime illustrari possunt. Quod igitur primum ad scriptores rei Augustae attinet, multi in eorum libellis loci, nisi hoc vtaris praesidio, obscuritate laborant. Sic in DIONE^{x)} a M. Aurelio, quum is, octo annis extra urbem transactis, Romam rediisset, omnibus, qui fisco vel aerario publico ab annis sex et quadraginta, absque sedecim annis Hadriani quidquam deberent, debita remissa, eorumque syngraphas in foro combustas esse legimus. Quod cur tunc factum sit ab imperatore, nemo diuinare poterit, nisi eodem anno (an. Ch. CLXXVII.) Imperii Proconsularis Tricennalia ab Aurelio celebrata, simulque morem immunitatum a tributis concedendarum consuetum esse

s) vid. RITTER. proleg. C. Th. a. I. not. v. pag. 213.

t) in diss. commemorat. P. II, c. IV, §. 3 et in Critic. BARON. ad an. 529.

v) cf. BACHII hist. iurisprud. Rom. lib. IV. c. I. §. 15. not. i.

x) lib. LXXI, c. 32;

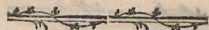
esse obseruatum, perpendat. Sic MAMERTINVS in oratione quadam in Maximianum Herculeum habita^{y)} orationem a se seruatum esse ait, quam quinquennio rursus exacto, in Decennialibus imperatoris habere constituisse. Quem locum nemo a Quinquennialium studio alienus explicare poterit, quum exactum quinquennium pro ineunte imperii anno quinto positum esse videatur. Maximianus enim Herculeus, quod a multis imperatoribus factum esse videmus, tam Caesarei quam Augustei imperii Quinquennalia ineunte quinto imperii anno celebravit.^{z)} Sed quum historia non solum ex scriptoribus, verum etiam ex numis, inscriptionibus aliisque monumentis hauriri et possit et debeat, rerum gestarum scriptores quoque omnibus his subsidiis vti oportet. Quod negotium si susceperint, haud raro accidet, vt monumenta inueniant, quae sine Quinquennialium studio non intelligant. Occurrit enim, vt exemplo vtar, numisma quoddam Graecum,^{a)} in cuius altero latere caput Diocletiani, corona laurea circumdatum simul cum nomine, atque in altero litterae L. E. id est, *anno quinto*, conspiciuntur. Quod ita explicari posse arbitror, a Diocletiano anno imperii Augustei quinto Quinquennalia esse celebrata. Deinde etiam alius numus Aureliani inuenitur^{b)} cuius alteri inest lateri imperatoris imago laurea ornata, alteri aquila coronam tenens inter duo signa militaria posita cum duobus capitibus cum hac inscriptione: L. Δ. id est, *anno quarto*. Quam inscriptionem etsi TRISTANVS alio modo explicare studuit, tamen ita intelligendam esse arbitror, vt an. CCLXXIV. quo Aurelianus Quinquennalia imperii Augustei anticiparet, in eorum memoriam signatam putemus.^{c)}

E 2

Idem

y) in Panegyri, c. I. §. 3.
z) vid. P A G I diss. hypat. P. II, c. V.
§. 8. et c. XII, §. 13.
a) vid. JEAN TRISTAN commentaires historiques, contenant l'histoi-

re generale des Empereurs, Paris 1657. T. III. p. 341.
b) vid. eund. eod. Tom. pag. 254.
c) cf. P A G I diss. hypat. P. II, c. VI, §. 14.

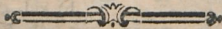

Idem valet de inscriptionibus, quarum nonnullae ex his festis solis illustrari possunt. Reperta sunt inter alia Romae marmora duo, alterum in thermis Diocletiani ^{d)} alterum ad templum S. Susannae ^{e)} in quibus Constantius et Maximianus, Augusti, atque Seuerus et Maximinus, Caesares, thermas Diocletianas exornasse et dedicasse dicuntur. Quod quo tempore et qua ratione factum sit, non intelliges, nisi id in eiusmodi festis, quibus aedificia exornare et dedicare consueuerant, peractum esse arbitreris.

Sed non sufficit historico tantum scire, qui principes civitatibus praefuerint, quaeue ab iis gesta sint; necesse est quoque, ut quamdiu vnusquisque princeps imperium obtinuerit, et quo tempore quaeue res memoria dignae euenerint, cognoscat. Iam quum facti consulares ex Quinquennialium obseruatione multum accipiant lucis, quum inde temporum et annorum cuiusque imperatoris ratio adiuuari mirifice possit, quum ipsa rerum gestarum series et progressio certior ita euadat: Quinquennialium adcuratam cognitionem hoc quoque nomine commendari quis non intelligit? Sed satis pro consilii mei rationibus et pro argumenti natura disputasse mihi videor, nec opus esse arbitror, ut, qui multis se iam probauit, idoneus et reclus et cautus Quinquennialium vsus pluribus illustretur. Nam qui sit reclus eorum vsus, quomodo instituendus, vel ex iis, quae parte prima de discrimine quinquennialium ludorum et sacrorum variorum obseruando monita, vel quae hac parte subinde adspersa sunt, ita colligi posse credo, ut si plura de eo iuuentus mea praecipere voluerit, verendum sit, ne fines modestiae ingenuae excessisse videatur.

d) vid. ONVPHR. in Commentar. fast. I, II, ad an V. C. 1058.

e) vid. TRISTAN. T. III, p. 424.

Leipzig, Diss., 1789 P-Z

X 241 7829

1789, 30.
73

DE
QVINQVENNALIBVS ET DECEN-
NALIBVS
IMPERATORVM ROMANORVM.

DISSERTATIO
QVAM
AMPLISS. PHILOS. ORDINIS PERMISSV
PRID. IDVVM AVGVST. CIOIOECLXXXIX.

H. L. Q. C.
DEFENDET
AVGVSTVS ADOLPHVS WENDLERVS

AA. M. ET IVR. VTR. BACC.
SOCIO SVMTO
IOANNE GOTTLOB MORGENSTERNIO
THEOL. STUDIOS.

ad pag. 21.

LIPSIAE
EX OFFICINA KLAVBARTHIA.